

**TƏHSİLİMİZİN HEYDƏR ƏLİYEV MƏRHƏLƏSİ
HEYDAR ALIYEV STAGE OF OUR EDUCATION
ЭТАП ГЕЙДАРА АЛИЕВА В ОБРАЗОВАНИИ**

UOT 37.

Samirə Mahir qızı Seyidli

Şamaxı Dövlət Regional kollecın müəllimi

<https://orcid.org/0009-0007-7428-5765>

E-mail: fariwka_2009@mail.ru

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(5\).49-52](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(5).49-52)

ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ: TARİX VƏ ŞƏXSİYYƏT

Samira Mahir Seyidli

teacher of Shamakhi State Regional College

GREAT LEADER HEYDAR ALIYEV PHENOMENON: HISTORY AND PERSONALITY

Самира Махир гызы Сеидли

преподаватель Шамахинского Государственного Регионального Колледжа

ФЕНОМЕН ВЕЛИКОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА: ИСТОРИЯ И ЛИЧНОСТЬ

Xülasə. Bu elmi araşdırmalarımnda Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti, əsasən, XX əsrin ikinci yarısı ilə bağlıdır. Bütövlükdə XX əsr bəşər tarixində bir çox təlatümlü hadisələrin baş verdiyi, iki dünya müharibəsinin od ələdiyi, çoxsaylı milli dövlətlərin meydana gəldiyi, siyasi və iqtisadi böhranların qaçılmaz olduğu və eyni zamanda, dünya inkişafına təkan verən proseslərin yaşandığı qlobal ziddiyyətlərlə dolu dramatik yüzillik kimi səciyyələndirilir. Bəşəriyyət məhz tarixi şəxsiyyətlərin sayəsində ziddiyyətli, odlu-alovlu dünyadan sabit və dayanıqlı dünyaya keçid aldı.

Açar sözlər: *Ümummilli, lider, şəxsiyyət, təhlükəsizlik, bəşəriyyət, fəaliyyət, iqtisadi, ziddiyyət*

Abstract. In these scientific studies, the political activity of National leader Heydar Aliyev is mainly related to the second half of the 20th century. As a whole, the 20th century is characterized as a dramatic century full of global contradictions, where many turbulent events took place in human history, two world wars broke out, numerous nation-states emerged, political and economic crises were inevitable, and at the same time, processes that spur world development were experienced. It is precisely thanks to historical figures that humanity made the transition from a conflicting, fiery world to a stable and stable world.

Keywords: *national, leader, personality, security, humanity, activity, economic, contradiction*

Аннотация. В этих научных исследованиях политическая деятельность Общенационального лидера Гейдара Алиева в основном относится ко второй половине XX века. В целом XX век характеризуется как драматический век, полный глобальных противоречий, где в истории человечества произошло немало бурных событий, разразились две мировые войны, возникли многочисленные национальные государства, политические и экономические кризисы были неизбежны, и в то же время происходили процессы, стимулирующие мировое развитие. Именно благодаря историческим личностям человечество совершило переход от мира конфликтного, огненного к миру устойчивому и стабильному.

Ключевые слова: *общенациональный, лидер, личность, безопасность, человечество, деятельность, экономический, противоречие*

Azərbaycan tarixində ulu öndər Heydər Əliyevin müstəsna yeri və fəaliyyəti, həyata keçirdiyi hərtərəfli islahatlarla bağlı kifayət qədər dəyərli tədqiqat əsərləri yazılmışdır. Son onilliklər ərzində Azərbaycanın bütün sahələrdə qa-

zandığı uğurlar, heç şübhəsiz ki, ulu öndər Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti ilə birbaşa bağlıdır. Ümummilli liderin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra hər bir sahədə olduğu kimi, dini sahədə mövcud olan problemlər də tədri-

cən aradan qaldırıldı, dövlət-din münasibətləri yeni mərhələyə qədəm qoydu, dövlətlə din arasında qarşılıqlı konstruktiv münasibətlər formalaşdı. Ümummilli lider Azərbaycan Respublikasında yaşayan müxtəlif xalqların və dinlərin nümayəndələrini vahid azərbaycançılıq ideologiyası, tolerantlıq, dözümlülük və fəal sosial-siyasi əməkdaşlıq prinsipləri əsasında birləşdirərək, bu gün bütün dünyaya örnək ola biləcək dövlət-din münasibətləri sistemini yaratdı.

Son onilliklərdə planetin müxtəlif guşələrində cərəyan edən hadisələr, mürəkkəb etnosiyasi proseslər fonunda din amilinin rolu getdikcə artmaqdadır. Xarakterindən asılı olmayaraq, baş verən əksər münaqişələrin əsasında dini motivlərin dayanması faktı danılmazdır. Bu kontekstdən yanaşdıqda, məmnunluq hissi ilə qeyd etmək olar ki, fərqli sivilizasiyaların qovşağında yerləşən Azərbaycan bu gün də zəngin milli-mədəni irsini, çoxəsrlik tolerantlıq ənənələrini və nümunəvi dövlət-din münasibətləri modelini nəinki qoruyub saxlaya bilmiş, həm də uğurla inkişaf etdirmişdir.

Heydər Əliyev milli mədəni irsimizin qorunub saxlanılmasında, inkişaf etdirilməsində, dünya miqyasında təsdiqini tapmasında əvəzsiz rol oynamış, onun fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan mədəniyyəti milli-dövlət sərhədlərini aşaraq bəşər mədəniyyətinin inkişafına layiqli töhfələr vermişdir. Azərbaycanın təxminən son 50 illik tarixini əhatə edən mədəni və mədəni həyatında baş verən bütün yeniliklərin, uğurların əsas ideoloqu, təşəbbüskarı və təşkilatçısı Heydər Əliyev olmuşdur. Milli-mədəni irsimizə, dəyərlərimizə bağlılıq onun tərbiyəsindən, əqidəsindən və ruhundan qidalanırdı. O, həyatı, qəlbi ilə öz xalqının mədəni köklərinə, dininə bağlı idi, onlardan qaynaqlanırdı, onlardan ilham alırdı. Milli Liderimiz yaxşı dərk edirdi ki, hər bir xalqı tanıdan onun təbii sərvətləri, iqtisadi potensialı, hərbi qüvvəsi deyil, məhz mədəniyyəti və mədəni dəyərlər sistemidir.

Heydər Əliyev görkəmli dövlət xadimi, siyasi rəhbər olmaqla bərabər həm də böyük nəzəriyyəçi və strateq idi. Heydər Əliyev, mühüm elmi doktrinanı – azərbaycançılıq doktrinasını dəstəkləyənlərdən biridir. Bu doktrina bu gün Azərbaycan dövlətinin siyasi ideologiyası və strategiyası, milli məfkurəsinin təməl daşındır. Ölkəmizin bu gün həyatın bütün sahələrində əldə etdiyi uğurlar, dünya miqyasında tanınması

Heydər Əliyevin bizə miras qoyub getdiyi milli ideologiyaya sadıqlığımızın, onu müasir şəraitdə daha da təkmilləşdirərək həyata keçirməyimizin sayəsində mümkün olubdur. O, Azərbaycan dövlətinin mükəmməl elmi inkişaf strategiyasını işləyib hazırlamaqla yanaşı, milli və mədəni dirçəliş konsepsiyasının da əsasını qoymuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin elmi-nəzəri və əməli ideyaları bu gün də aktuallığını itirməmiş və Azərbaycan Respublikasında müasir cəmiyyət quruculuğunda uğurla tətbiq edilir. Bu baxımdan onun nəzəri-ideoloji irsinin öyrənilməsi, ideyalarının tədqiqi və təbliği tarixşünaslıq elminin mühüm istiqamətlərindən birini təşkil edir. Digər tərəfdən, Heydər Əliyev irsinin araşdırılması və yayılması gənc nəslin, dövlətçilik ruhunda tərbiyə edilməsi, onun ideyalarının ictimai şüurun strukturuna daxil edilməsi baxımından, mühüm siyasi əhəmiyyət kəsb edir. Bütün bunlar tədqiq olunan mövzunun aktuallığını əyani şəkildə göstərir.

Dövlət və dinin qarşılıqlı münasibətləri, dövlətin din siyasəti problemi çoxcəhətli olduğundan və fənlərarası tədqiqatların geniş müstəvisində yerləşdiyi üçün ən müxtəlif elm nümayəndələrinin - tarixçilərin, filosofların, politoloqların, hüquqşünasların, ilahiyyatçıların, sosioloqların maraq dairəsindədir.

Dinin global ictimai-siyasi proseslərdə, dünyanın transformasiyası kontekstində yerinə və roluna bir sıra Qərb, eləcə də çar, sovet və müasir Rusiya tədqiqatçılarının əsərləri həsr edilmişdir. Bu əsərlərdə dövlətlərin din siyasəti, siyasi və dini institutların münasibətlərinin nəzəri-metodoloji əsasları, dinin etnik, milli identikliyə təsiri, siyasi münaqişələrdə rolu kimi məsələlər araşdırılır.

Xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin şüarlı həyatının bütün mərhələləri Azərbaycan xalqının müstəqil dövlətə sahib olmasına, onun dünya xalqları içərisində firəvan həyatının təmin edilməsinə yönəltmişdir. Ulu Öndər Heydər Əliyev hələ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyərkən bu orqanda fəaliyyət göstərəcək milli kadrların hazırlanması Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti, əsasən, XX əsrin ikinci yarısı ilə bağlıdır. Bütövlükdə XX əsr bəşər tarixində bir çox təlatümlü hadisələrin baş verdiyi, iki dünya müharibəsinin od ələdiyi, çoxsaylı milli dövlətlərin meydana gəldiyi, siyasi və iqtisadi böhranların

qaçılmaz olduğu və eyni zamanda, dünya inkişafına təkan verən proseslərin yaşandığı global ziddiyyətlərlə dolu dramatik yüzillik kimi səciyyələndirilir. Bəşəriyyət məhz tarixi şəxsiyyətlərin sayəsində ziddiyyətli, odlu-alovlu dünyadan sabit və dayanıqlı dünyaya keçid aldı. da müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Ulu Öndər Heydər Əliyev çox gözəl bilirdi ki, dövlət təhlükəsizlik orqanlarında işləyən qeyri – azərbaycanlılar tərəfindən xalqımıza qarşı olduqca qəddar münasibət bəslənmiş, minlərlə soydaşımız müxtəlif bəhanələr gətirilərək uzunmüddətli həbslərə, ölüm cəzasına məhkum edilmişdir. Xalqımıza qarşı yönəlmiş bu represiya maşınının qarşısını alınmasının yeganə yolu Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sistemində milli kadrların yerləşdirilməsi idi ki, Ulu Öndər bu yolda qarşısına çıxan maneələri qətiyyətlə dəf etməyi bacardı. Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi baxışlarına daha dərin mənə qazandırır, onun Vətənimizin bu gününə və gələcəyinə çox möhkəm tellərlə bağlı olduğunu daha aydın göstərir. Böyük siyasi mütəfəkkir kimi, Ümummilli liderin keçdiyi həyat yolu və bütöv bir xalqın gələcəyini müəyyən edən uğurlu siyasi kursunun kökündə dayanan səbəblər haqqında çoxsaylı dəyərli əsərlər yazılmışdır.

Bu araşdırmalarda Ulu öndər Heydər Əliyev yeni tarixdə xalqımızın yetişdirdiyi ən böyük düha sahibi kimi xarakterizə olunur və bu şəxsizdir. Lakin Heydər Əliyev şəxsiyyətinə təkcə Azərbaycan kontekstində deyil, daha geniş miqyasda - XX əsrin global siyasi aynasında baxmaq, dünya siyasətinin formalaşmasında mühüm rol oynamış siyasi xadimlərlə, dövlət rəhbərləri ilə bir sırada nəzər salmaq. Onun siyasi portretini daha önəmli cizgilərlə zənginləşdirmiş olar. Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti, əsasən, XX əsrin ikinci yarısı ilə bağlıdır. Bütövlükdə XX əsr bəşər tarixində bir çox təlatümlü hadisələrin baş verdiyi, iki dünya müharibəsinin od ələdiyi, çoxsaylı milli dövlətlərin meydana gəldiyi, siyasi və iqtisadi böhranların qaçılmaz olduğu və eyni zamanda, dünya inkişafına təkan verən proseslərin yaşandığı global ziddiyyətlərlə dolu dramatik yüzillik kimi səciyyələndirilir. Bəşəriyyət məhz tarixi şəxsiyyətlərin sayəsində ziddiyyətli, odlu-alovlu dünyadan sabit və dayanıqlı dünyaya keçid aldı. Həyat və mübarizə yollarına nəzər saldıığımız liderlər fəaliyyət göstər-

dikləri məkanın coğrafi sərhədlərini aşaraq universal düşüncə sahibləri, dünyanın yeni sosial yaşam, yeni siyasət reallıqlarını ərsəyə gətirən yaradıcı insanlar kimi tanınmışlar. Onlar üçün məkan və zaman fərqi yoxdur. Ulu öndər Heydər Əliyevin malik olduğu ali insani keyfiyyətlər və siyasi qabiliyyətlər ona istənilən siyasi mühitdə və istənilən coğrafi məkanda siyasi elitənin ən yüksək pilləsində qərarlaşmağı təmin edə bilirdi. Belə bir dühanın məhz Azərbaycan xalqına mənsub olması və özündən sonra bu xalqın tarixində yaradıcı iz və daha uzaq gələcəyə hesablanmış siyasi irs qoyması bütövlükdə xalqımızın milli uğuru və iftixar mənbəyidir. Müasir dünya tarixində yaradıcı iz qoymuş digər tarixi şəxsiyyətlərlə ortaq məziyyətlər daşdığı üçün və bəzi hallarda isə həmin siyasi xadimləri belə üstələyən keyfiyyətlərə malik olduğu üçün Ulu öndər Heydər Əliyev dünya miqyaslı fenomenal şəxsiyyətdir, Azərbaycan xalqının hər zaman fəxr edəcəyi və həyat yolundan ibrət götürəcəyi böyük bir mütəfəkkirdir. Ulu öndər Heydər Əliyev bir çox siyasətçi müasirlərindən fərqli olaraq təkcə öz dövrünün deyil, daha geniş zaman çərçivəsində baş verən ictimai-siyasi proseslərin axarını müəyyən edə bilən güclü siyasi iradə sahibi, yeni dünya tarixinin rəşadətçi siyasətçisi, uzaqgörən bir dövlət xadimidir. Heydər Əliyev təkcə gələcəyi görmür, həm də o gələcəyi yaradır: Sabaha doğru gedən yolu açır və insanları o yolla getməyə səfərbər edir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin istər Azərbaycan SSR-ə rəhbərlik etdiyi, istərsə də Sovet İttifaqının rəhbərliyində təmsil olunduğu zaman göstərdiyi siyasi əzmkarlıq və yorulmaz siyasi fəaliyyəti Ona həmkarlarından tamamilə fərqlənən nadir şəxsiyyət imici qazandırmışdı. Dünya inkişafının perspektivini aydın görən, ona doğru addımlayan və ölkəsini, xalqını ona doğru istiqamətləndirən Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti isə müasir Azərbaycanın dünya birliyinə təbii inteqrasiyasını təmin edərək onun müstəqilliyini əbədi və dönməz etdi. Bu siyasət, hər şeydən əvvəl, uzunmüddətli sabitliyin bərqərar olunmasına yönəlmişdir; bu siyasət zaman çərçivəsi ilə məhdudlaşmır - gələcəyə hədəflənmişdir; bu siyasət geopolitik maraqları toqquşdurmur, əksinə, həmin maraqların Azərbaycanın milli mənafehləri ilə uzlaşan ideal harmoniyasını yaradır. Məhz bu siyasət hələ uzun illər Azər-

baycanın daxili və xarici siyasət doktrinasının özəyini, milli inkişafımızın təməlini təşkil edəcəkdir. Məhz bu cəhətləri Heydər Əliyev siyasətini global siyasət səviyyəsinə yüksəltdi və onun özünü isə dünya miqyaslı şəxsiyyətə çevirir.

Məhz onun yorulmaz səyləri nəticəsində Azərbaycan konservativ, tipik postsovet ölkəsi kimi deyil, beynəlxalq və regional müstəvidə sabit və davamlı inkişaf vəd edən bərabərhuquqlu tərəfdaş kimi tanınmağa başladı. Heydər Əliyev şəxsiyyəti o qədər zəngindir ki, istənilən aspektdən yanaşdıqda onun intəhasız fəaliyyətinin geniş okeanına çıxıb bilirsən. Öyrəniləndən öyrənilən, heç zaman tükənməyən Heydər Əliyev irsi, onu müasiri olduğu digər dünya siyasətçilərindən fərqləndirən siyasi düşüncəsi, onun yaradıcı zəkası hələ uzun illər çoxtərəfli araşdırmaların mövzusu olacaq. Hər zaman bu şəxsiyyətin tarixdə oynadığı əhəmiyyətli rol daha dərin məzmununda, daha geniş panoramada və daha konseptual şəkildə açılacaq. Amma bir həqiqət heç zaman dəyişməyəcək: Heydər Əliyev müasir Azərbaycanımızın qurucusu olmaqla yanaşı, tərəqqi və ədalət, sülhpərvərlik və humanizm ideyalarına əsaslanan geniş spektrli fəaliyyəti ilə bəşər tarixinin yetişdirdiyi nadir şəxsiyyətlərdəndir.

Problemin aktuallığı. Müasir dünya tarixində yaradıcı iz qoymuş digər tarixi şəxsiyyətlərlə ortaq məziyyətlər daşdığı üçün və bəzi hallarda isə həmin siyasi xadimləri belə üstələyən keyfiyyətlərə malik olduğu üçün Ulu öndər Heydər Əliyev dünya miqyaslı fenomenal şəxsiyyətdir, Azərbaycan xalqının hər zaman fəxr edəcəyi və həyat yolundan ibrət götürəcəyi böyük bir mütəfəkkirdir.

Problemin elmi yeniliyi. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının rifahını, milli dövlətçiliyimizin daha da güclənməsini hər şeydən üstün tutan vətənpərvər lider idi. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının rifahını, milli dövlətçiliyimizin daha da güclənməsini hər şeydən üstün tutan vətənpərvər lider idi. Ömrünün son on ilində Heydər Əliyevin fəaliyyəti hətta bir insan ömrünə sığmayacaq qədər zəngin oldu. Xarici ölkələrə etdiyi davamlı səfərlərlə, daxili və xarici siyasətimizin dayaq-larını yaratmaqla, ümumən, bütün ölkənin yenidən qurulmasına rəhbərlik etməklə, Heydər Əliyev Yeni Azərbaycanın əsasını qoydu.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Dünya inkişafının perspektivini aydın görən, ona doğru addımlayan və ölkəsini, xalqını ona doğru istiqamətləndirən Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti isə müasir Azərbaycanın dünya birliyinə təbii inteqrasiyasını təmin edərək onun müstəqilliyini əbədi və dönməz etdi.

Ədəbiyyat:

1. Abbasbəyli A.N. Müasir beynəlxalq münasibətlər və qloballaşma. -Bakı: 2007. -165 s.
2. Abbasova H.F. Tolerantlıq demokratik cəmiyyətin elementi kimi- <http://mim.ucoz.org/publ/16-1-0-28>.
3. Abdulla K. Heydər Əliyev və milli mənəvi dəyərlər- <http://anl.az/down/meqale/525/2011/may/cm07.htm>.
4. Cəfərov N. Azərbaycan müsəlman mədəniyyəti // "Dövlət və din" ictimai fikir toplusu, 2007, mart. -s. 79-90

Redaksiyaya daxil olub: 16.09.2025.